

Gruber — ministrem sociální péče.

Profesor Gruber byl synem venkovského řemeslníka a těžko se propracovával studiem a životem. Puze svým výjimečným nadáním a neúnavnou, obdivuhodnou pílí, stal se vedoucím národohospodářem svého národa. U tohoto skromného a hlubokého muže bylo zajímavé, že čím více vyzrával, tím více tento střizlivý hospodářský politik, nemilující dalekosáhlých teoretických koncepcí, zdůrazňoval sociální momenty.

Jeho vlastním oborem — tohoto syna z maloživnostenské rodiny — byla průmyslová politika, ale již před válkou propracoval a vydal pro studijní potřebu své universitní přednášky o sociální politice. Byl to před válkou náš nejúplnější systém dělnického zákonodárství.

A kdo stopoval hlídky jeho »Národohospodářského Obzoru«, kam prof. Gruber ukládal svůj bohatý studijní materiál, obdivoval jeho zájem o průběh a fakta dělnického ochranného zákonodárství, jeho vědeckou propagaci rozšíření živnostenské inspekce, dobudování sociálního pojištění, zkrácení pracovní doby — jeho sociální hlediska v otázkách finančních, celních. Činil tak vždy střizlivě, bez hluku — bez přehánění, zůstáváje přísně objektivní, ale pevně a důsledně.

Jeho poslední větší studie byly věnovány sociálním otázkám. Mním tím »Vývoj sociálních idejí a hnutí«, studie, jež vycházela za války (1915) v »Obzoru Národohospodářském« (XX, str. 35 sl.) a »Populační otázku« (1923).

Základní sociální poučka Gruberova zní: »Kdykoli ryze hospodářské zájmy se střetnou s jinými zájmy, ať národními a politickými, ať sociálními, kulturními a podobně, hospodářský zájem má přirozeně a nutně ustoupiti do pozadí, vždyť hospodářství není samo sobě účelem, nýbrž jen prostředkem k dosažení co nejvyššího fysického, duševního a mravního rozvoje nejen individuí, nýbrž i národa a lidstva.« Hospodářský blahobyt podle Grubera má býti základem »uskutečnění

ideí spravedlnosti, humanity a mravnosti v životě národů«. To nám, svým žákům, vždy hlásal a zdůrazňoval.*

Bylo přirozeno, že v samostatné Československé republice, když z iniciativy prvního ministra sociální péče dra Wintra koncem roku 1919 byl ustaven Sociální ústav ČSR, byl požádán prof. Gruber, aby se stal budovatelem nového ústavu a že do vlády úřednické dne 15. září 1920 byl povolán za ministra sociální péče. Jeho postavení nebylo snadné. Těžké poválečné hospodářské a sociální nesnáze, ideový kvas, ale i zmatek ztěžovaly situaci. Nezaměstnanost byla abnormální, dělnické hnutí rozpolceno právě vytvořivší se stranou komunistickou a k úřednickému ministru sociální péče byla v dělnictvu přirozená nedůvěra. Ale brzy se ukázalo, že prof. Gruber pouze pokračoval a upevnil linii, zahájenou v úřadě, mu svěřeném, jeho předchůdcem: Počítal s hospodářskými možnostmi, nepřepínal, ale neváhal též uskutečňovat sociální reformy, zdánlivě odvážné.

Dbal, aby zákon o 8hodinné době pracovní se vžil a proto si vyžadoval od živnostenských inspektorů o provádění tohoto zákona v praxi bedlivé zprávy. Byl si vědom stinných stránek podpor v nezaměstnanosti, ale též toho, že jimi stát ve vlastním zájmu zažehnával zoufalství rodin jinak bez chleba. Proto Gruber neváhal předložit parlamentu vládní osnovu o státním příspěvku k podporám v nezaměstnanosti, vypracovanou již za ministra Wintra. (Zákon o t. zv. gentském systému.)

Tento pečlivý národohospodář »utrácel« stejně jako jeho socialistický předchůdce a nástupce »sta milionů« na podpory stavebního ruchu a na důchody válečných poškozenců. Viděl v tom právem státní nezbytnosti, potřebu poválečných, vnitřních sociálních reparací.

Za jeho ministrování byla vypracována v ministerstvu Sociální péče, vládě a parlamentu jím předložená vládní osnova zákona o závodních výborech, jímž nastoupena nová hospodářsko-sociální cesta. Vzpomínám, jak 2. ledna 1921 ihned ráno povolal si k sobě ministr Gruber dra Picka a mne,

* Autor těchto řádek poznal jeho náklonnost budit mezi svými posluchači zájem o řešení sociálních otázek, když v jeho semináři předložil práci o kolektivismu a prof. Gruber diskusi o tomto tématě věnoval celý letní semestr semináře.

uložil nám, abychom za účelem sebrání praktických zkušeností ihned odejeli do Německa, kde již zákon o závodních radách byl téměř rok v účinnosti a potom rychle vypracovali naši vládní osnovu. Probral s námi látku, pracovní plán ankety a stěžejní body příští osnovy. Když pak jsme odcházeli, prof. Gruber, jindy neformální a vždy prostý jakéhokoliv pathosu, jakýmsi slavnostním způsobem nás propouštěl. S důrazem nám pravil:

»Máme tu splnit úkol významný a zodpovědný. Provádíme tu u nás (to znamenalo v ministerstvu sociální péče) sociální důsledky politické revoluce. Budou to základy k počínající hospodářské demokracii, která nutně vyplyne a doplní demokracii politickou. Pracujte obezřetně a opatrně, ale s klidným vědomím, že plníte úkoly dne.«

Měl jsem dojem, že Gruber formuloval sám sobě svůj poměr k novým sociálně politickým faktům, že on značně skeptický empirik se tím vyrovnával s úkoly zdánlivě nevyzkoušenými. Tohoto kdysi liberála našla nová doba na výši situace. Je nutno u něho zdůraznit, že s lety stával se odhodlanějším a sociálně radikálnějším.

Za ministra Grubera byla též ustavena vědecká komise pro vypracování vládní osnovy sociálního pojištění. Stál na stanovisku, že tato dalekosáhlá sociální reforma vyžaduje před parlamentárním projednáváním hlubokého odborného propracování. Tehdejšímu jeho stanovisku nebylo ihned správně porozuměno a bylo snad s počátku nesprávně vykládáno jako pokus o odklad provedení sociálního pojištění. Myslím, že další vývoj dal prof. Gruberovi za pravdu.

Prof. Gruber byl vždy v blízkém a živém styku s českou žurnalistikou a mnohými jejími pracovníky. Správně oceňoval její význam, moc a působivost a proto považoval za povinnost všech, kdo mají co říci svému národu, aby se nevyhýbali jejímu foru. Sám mimo svou knižní produkci a vlastní redakční práci v odborné revui rád a ochotně pracoval publicisticky i v listech rázu všeobecného, ať již v časopisech revuálních, nebo v týdeníku i v deníku. Poznal tu z blízka nejen moc žurnalistiky a ocenil její velkou odpovědnost, ale poznal

i bolesti a strasti žurnalistů. Proto za svého úřadování dal vypracovat návrh osnovy o úpravě sociálních poměrů žurnalistů z povolání a sám velmi podrobně ve statích »Tribuny« a »Sociální Revue« (II., 306 sl.) naznačil, jakým směrem by se mělo bráti ukojení sociálně kulturních potřeb české žurnalistiky. Pamatoval tu na potřebu právní úpravy služebního poměrů redaktorů, zřízení novinářských komor, výhodnější úpravu pensijního zajištění novinářů, na zařízení soc. péče pro ně (ozdravovny a p.), ale nezapomínal ani na potřebu vědecké a technické přípravy (školení) k novinářskému povolání. Ostatně organizaci vysoké školy žurnalistické věnoval velmi mnoho pozornosti a práce i později, kdy již byl opustil úřad ministra sociální péče.

Pro ministra Grubera je charakteristickým jeho poměr k úřednictvu. Byl přísným ministrem, ovládal administrativu jako bývalý správní úředník, znal materii jakožto vynikající národohospodář a právník. A proto v domě vládl on, ale netížilo to jeho okolí. Znal obtíže naší práce a ocenil ji. Byl přísný, ale současně uznalý. Poznali jsme jeho opravdové sociální cítění, když se stal naším představeným. Zajímal se o naše soukromé starosti, tísnila ho opravdově hospodářská tíseň jeho úřednictva, s níž se stavovsky ztotožňoval. Znal z vlastní zkušenosti obtíže rozpočtu úřednické rodiny a proto hleděl pomoci, kde mohl. Hovořil o tom opětovně se svými přáteli a již dr. Chalupný ve svých vzpomínkách na Grubera (Tribuna z 10. května 1925) správně tento moment zdůraznil. Z jeho podnětu byla vypracována a senátu odevzdána novela zákona o nemocenském pojištění státních zaměstnanců a v ministerstvu sociální péče ustavil oddělení, které se mělo zabývat státně zaměstnaneckými otázkami.

Poznal jsem prof. Grubera jako učitele na universitě, později v životě jako představeného v úřadě a jako předsedu v Sociálním ústavě, a vzpomínám-li dnes jeho pro mne velké a významné památky, vybavuje se mi především prof. Gruber jako člověk: Hřejivá lidskost a bezprostřednost byla nejvýznačnější stránkou jeho osobnosti, a čím výše společensky stoupal, tím to bylo zřejmější!

A tuto jeho skutečnou sociálnost pocítili zástupci dělnictva, kteří s ním přišli jako s ministrem sociální péče do styku.

Počáteční nedůvěra ustoupila srdečnému respektu a když zemřel, byly to právě organizace dělnické a instituce sociální, které vzpomínaly jeho památky a upřímné projevy jejich soustrastí docházely Sociálnímu ústavu.

Dr. Gruber sám netajil se svými sympatiemi k dělnictvu, které ovšem jako všechno jeho usuzování i cítění, byly proniknuty a moderovány přísnou kritičností. Často a ne nerad vzpomínal, že v úřednickém kabinetě říkali mu »červený ministr«. Svůj zájem o věc českého dělnictva osvědčil ostatně i mimo uvedené již osnovy sociálně politických zákonů, které byly podány nebo vypracovány za jeho úřadování, i jinými činy. Je v dobré paměti živý zájem a podpora výstavě družstevní práce, kterou jako ministr sociální péče zahájil hlubokou, historicky založenou a osobně procítěnou přednáškou. A je tu i vzpomínka jeho osobní intervence jako ministra soc. péče v tehdejších některých velkých sporech sociálních (na př. v kovoprůmyslu), kde mešetřil zdraví, jsa tehdy již vážně nemocný, věnoval jednání dny a ku konci i celou noc, aby za jeho osobního zprostředkování dospělo se k vyřešení sporu. Jeho sympatie tehdy byly na straně dělnictva, i když zůstal plně objektivním.

A i při únavném a vyčerpávajícím vykonávání svého úřadu nacházel dr. Gruber vždy ještě čas, aby věnoval svůj zájem, pozornost i spolupráci vystrojení vědeckých pomůcek, jež by podepíraly a usnadňovaly odbornou práci úředníků jeho ministerstva. Staral se o to, jak pracuje a zejména jak je doplňována knihovna ministerstva soc. péče, která je nejen knihovnou administrativní, nýbrž i jako knihovna Soc. ústavu ČSR knihovnou vědeckou. Z jeho podnětu byl vypracován program Sociálního archivu a Sociálního musea, instrukce pro správu archivu i návrh stanov pro kuratorium musea, jež tehdy zdálo se blízke svému uskutečnění, které ovšem finanční tíseň dalších let velmi oddálila. Ministr Gruber sledoval pozorně i věcný rozvoj úředního věstníku ministerstva soc. péče »Sociální revue« a kladl velký důraz na stálé zvyšování obsahové úrovně její revuální části. K tomu sám podstatně přispěl otiisknuv v II. ročníku jejím, který vyšel v době jeho úřadování, několik statí. Zde vyšel i program, který určil svému ministerskému působení, program, jenž z valného dílu ovšem zů-

stal ministerstvu sociální péče i pro další dobu. Práce ta »Ministerstvo sociální péče a přehled dosavadní sociální politiky Československé republiky« byla přeložena do francouzštiny a byla tak prvou samostatnou informací ciziny o působnosti a programu našeho ministerstva. Činnost Gruberova v ministerstvu sociální péče byla tedy opravdu všestranná, pamatující i na podrobnosti a věci, o které po pravidlu — *nomi curat praetor*: Byla vůdčí v nejlepším slova smyslu.

S úřednickým kabinetem 26. září 1924 po roce úmorné a plodné práce opouštěl svůj úřad, doprovázen uznáním všech, jichž spravedlivým zájmům porozuměl a prospěl. Zůstal však již až do své smrti aktivně připoután k tomuto prostředí a této sféře sociální práce, jakožto předseda Sociálního ústavu RČS.

Svojí téměř každodenní spoluprací a iniciativou, svojí mravní a vědeckou autoritou posiloval snahy, aby se z mladého ústavu stalo středisko hlubšího sociálního badání. Dbal o jeho publikace a organizoval diskuse, podněcoval jeho styky s odbornou cizinou, zejména převzal v roce 1924 proti odpůrcům odpovědnost za Mezinárodní sjezd sociální politiky, připravovaný ústavem, jehož k naší cti byl českým předsedou. Publikaci ústavu, určenou pro cizí účastníky sjezdu, uvedl/vstupní studií »O postupu a směrnících československé sociální politiky« a při slavnostním zahájení sjezdu přednesl referát, který by bylo možno nazvat »O sociální tradici československé«. Těsně před svojí smrtí, dne 22. dubna t. r. na valném sedění Sociálního ústavu vytkl ústavu další cíle, zejména uskutečnění »Sociálního musea«. Nedožil se již jeho zřízení, ale bude mu v něm zachována jeho skvělá památka!

Univ. prof. dr. E. Schoenbaum:

Provádění sociál. pojištění v Čs. republice.

(Přednáška konaná dne 26. listopadu 1925, v Sociálním ústavu Čs. republiky.)

Je známo, že v dějinách sociálního pojištění máme obzvláště významná dvě data: Rok 1889 jakožto rok, v němž byl uzákoněn zákon německý o invalidním a starobním pojištění a rok 1911, datum zákona anglického o pojištění národního zdraví. K oběma datům se pojí dvě jména. Při zákoně německém je to jméno Bis-